

Kaip išbandyti tekstus lengvai suprantama kalba?

Kadangi tekstai lengvai suprantama kalba yra skiriami skaitytojui, patiriančiam sunkumų skaitant įprastus tekstus, labai svarbu patį būsimą skaitytoją – ar tokių skaitytojų grupės atstovą – įtraukti į teksto kūrimo procesą. Tai reikalinga pirmiausiai todėl, kad tekstą rengiančiam žmogui gali būti labai sunku nuspręsti, kas išties bus lengvai suprantama skaitytojui, nes jis pats tokių sunkumų skaitydamas nepatiria. Konsultuotis su būsimų skaitytojų grupės atstovais galima jau ruošiant pirmą teksto variantą, o būtina – išbandant parengtus tekstus. Todėl, kaip jau minėta, nuo pat pradžios labai svarbu įsivardinti, kam tekstas kuriamas.

Teksto rengimo procesas

Laikytis aptartų rašymo lengvai suprantama kalba principų yra labai svarbu. Vis dėlto rengiant tekstą lengvai suprantama kalba to gali nepakakti. Gero lengvai suprantama kalba parengto teksto kelią nuo pirmojo iki galutinio viešinamo varianto sudaro keli žingsniai.

Pirmiausia atsižvelgiant į visas tekstų lengvai suprantama kalba rengimo rekomendacijas parengiamas pirmasis teksto variantas ir atrenkamos jam reikalingos iliustracijos. Jau šiame etape galvojama apie žmones, kurie šį tekstą skaitys. Tekstas rengiamas atsižvelgiant į jų poreikius ir galimybes. Kartais rengiant tekstus lengvai suprantama kalba teksto rengėjai jau pirmąjį jo variantą iš karto rengia su būsimų skaitytojų grupės atstovais.

Vis dėlto jeigu rengiant pirmąjį teksto variantą tiesiogiai nebendradarbiaujama su būsimais skaitytojais, tada būtina jį išbandyti su jų grupę atstovaujančiais žmonėmis. Šis etapas reikalingas tam, kad patikrintumėte, ar tekstas bei jį papildantys paveikslėliai yra iš

tikrųjų lengvai suprantami. Tai yra vienas svarbiausių tekstų lengvai suprantama kalba rengimo žingsnių³.

Po bandymo, atsižvelgus į grįžtamąjį ryšį, tekstas lengvai suprantama kalba yra pataisomas ir pateikiamas peržiūrėti kalbos specialistui, kuris turėtų gerai išmanyti tekstų lengvai suprantama kalba rengimo gaires. Tuomet tekstas koreguojamas atsižvelgiant ir į kalbos specialisto pastabas ir perduodamas sumaketuoti. Teksto rengėjas kartu su tekstu maketuotojui pateikia ir nurodymus, kaip turėtų atrodyti galutinis variantas. Jau sumaketuotas dokumentas turėtų būti dar kartą pateikiamas peržiūrėti būsimų skaitytojų grupės atstovams. Jeigu reikia, tekstas dar kartą pakoreguojamas ir tada viešinamas.

Teksto lengvai suprantama kalba rengimo procesą galime apibendrinti tokia schema:

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tarp šių etapų tekstas yra nuolat taisomas. Tai reiškia, kad išbandžius tekstą pirmą kartą, tekstas yra pataisomas ir tik tada peržiūrimas kalbos specialisto. Tekstą peržiūrėjus kalbos specialistui jis taip pat yra taisomas pagal pastabas. Kai jau sumaketuotą ir pataisytą tekstą išbandome dar kartą, jį taip pat reikia pakoreguoti, atsižvelgiant į galutines būsimos skaitytojų grupės pastabas.

Toliau išsamiau aptariame, kaip atliekamas tekstų lengvai suprantama kalba išbandymas bendradarbiaujant su būsimais skaitytojais ir kokių principų reikėtų laikytis išbandant tekstus.

³ Knapp, T. (2021). Communicating with validators and end-users. UNIT 4. THE PROFESSION ELEMENT 2. INTERPERSONAL SKILLS. Video Lecture Transcript, EASIT

Teksto išbandymas su būsimų skaitytojų atstovais

Išbandant tekstą lengvai suprantama kalba dalyvauja dvi žmonių grupės – teksto **tikrintojai** (angl. *validators*) ir jų **padėjėjai** (angl. *faciliators*). Tikrintojais parenkami žmonės, kurie priklauso numatomų būsimų skaitytojų grupei. Taigi atsižvelgiant į tai, kam skirta lengvai suprantama informacija, teksto tikrintojais gali būti žmonės su intelekto negalia, vyresnio amžiaus ar mažesnio raštingumo asmenys, žmonės, neseniai pradėję mokytis lietuvių kalbos ir kt. (daugiau apie skaitytojų grupes skaitykite skyriuje „Žmonės, kuriems reikalinga lengvai suprantama kalba“). Padėjėjai paprastai yra patys žmonės, rengiantys tekstą lengvai suprantama kalba. Jie padeda tikrintojams įvertinti tekstą – t. y., kartu su jais skaito tekstą lengvai suprantama kalba ir užduoda tikrintojams klausimus, kad įsitikintų, ar tekstas iš tikrųjų yra lengvai suprantamas.

Tai, kaip padėjėjai bendrauja su tikrintojais, lemia visą teksto išbandymo sėkmę. Remiantis ilgamete praktika ir išanalizuotais literatūros šaltiniais, galima padėjėjams pateikti tokias rekomendacijas⁴:

- teksto bandymui pasirinkite ramią vietą ir pašalinkite visus galimus trukdžius;
- su tikrintojais elkitės pagarbiai;
- skirkite tikrintojui pakankamai laiko informacijai suprasti ir apdoroti;
- kalbėkitės su pačiu tikrintoju (o ne su jį lydintiu asmeniu, jei toks yra);
- kalbėkite lėtai ir aiškiai;
- kalbėkite trumpais ir paprastais sakiniais;
- jeigu tikrintojas jūsų nesupranta, pabandykite perfrazuoti mintį paprasčiau;
- jeigu nesuprantate, ką tikrintojas jums sako, jam tai pasakykite.
- užduokite tinkamus klausimus (apie juos kalbėsime toliau);
- pasitelkite gyvenimiškų pavyzdžių;
- pakartokite ir apibendrinkite svarbią informaciją;
- užtikrinkite pokalbio konfidencialumą.

Rekomendacija užduoti tinkamus klausimus yra viena svarbiausių. Būtent tai, kokius klausimus padėjėjas užduos tikrintojui, nulems, kiek gerai pavyks išsiaiškinti, ar tekstas lengvai suprantamas ir kurios jo dalys kliūva. Tinkami klausimai yra konkretūs ir aiškiai

---

⁴ Haramija, D. & Knapp, T. (2019). Lahko je brati: Lahko branje za strokovnjake. Podgorje pri Slovenj Gradcu: Zavod RISA.

susiję su išbandomu tekstu ar paveikslėliu. Dažniausiai tokie klausimai prasideda klausiamaisiais žodžiais *kas (ko, kam, ką, kuo)*, *koks (kokio, kokiam, koki, kokiui, kokiame)*, *kada, kur, kodėl*. Pavyzdžiui:

- ✓ *Kodėl vaza nukrito nuo stalo?*
- ✓ *Ką matote šiame paveikslėlyje?*
- ✓ *Kiek automobilių stovi aikštelėje?*
- ✓ *Kada gimė moteris?*
- ✓ *Kokioje šalyje yra Roma? / Kur yra Roma?*

Klausimai, į kuriuos galima atsakyti tik *taip* arba *ne* nėra tinkami, norint patikrinti, ar tekstas yra lengvai suprantamas. Taip pat mažai naudos iš klausimų, kuriuose pateikiami keli pasirinkimo variantai. Be to, kaip jau minėta, klausimai turi būti konkretūs, o ne abstraktūs. Taigi nerekomenduojama klausimų formuluoti taip:

- × *Ar suprantate tekstą?*
- × *Ar paveikslėlis yra aiškus?*
- × *Ar tekstas jums atrodo gerai parašytas?*
- × *Kuri versija jums aiškesnė – A ar B?*
- × *Ar tekstas parašytas lengvai suprantama kalba?*

Tokie klausimai gali paskatinti tikrintoją pateikti teigiamą atsakymą net ir tada, kai teksto jis iki galo nesupranta. Tik konkretūs klausimai, į kuriuos nepakanka atsakyti *taip* arba *ne*, iš tiesų leidžia pamatyti, ar skaitytojas suprato tekstą.

Panagrinėkime vieną pavyzdį. Toliau pateikiamas tekstas, kurį reikia išbandyti:

Lina stovėjo gatvėje.
Gatvė buvo tamsi.
Buvo beveik vidurnaktis.
Pūtė stiprus vėjas.
Bet Lina nieko nebijojo.
Lina jautėsi puikiai.

Norint patikrinti, ar tekstas iš tikrųjų suprantamas, būtų galima užduoti tokius klausimus:

- ✓ *Kas stovi gatvėje? / Kur yra Lina?*
- ✓ *Kokia yra gatvė?*
- ✓ *Kaip Lina jaučiasi?*

Gerokai mažiau naudos turėtume iš tokių klausimų:

- *Ar Lina stovi gatvėje?*
- *Gatvė šviesi ar tamsi?*
- *Ar Lina ko nors bijo?*
- *Ar šis tekstas lengvai suprantamas?*

Užduodant tokius klausimus, lieka 50 procentų tikimybė atsakyti teisingai net tada, kai tikrintojas iki galo nesupranta teksto atkarpos. Taigi galime klaidingai susidaryti nuomonę, kad tekstas tikrai lengvai suprantamas.

Taip pat vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad klausimus reikėtų užduoti neskubant. Padėjėjas vienu metu turėtų užduoti vieną aiškų klausimą ir tik sulaukęs atsakymo pereiti prie kito klausimo.

Užduoti klausimus, paremtus tekste pateikiama informacija, nėra vienintelis būdas tekstui išbandyti. Kitas būdas – paprašyti tikrintojo reziumuoti tekstą – papasakoti, kas rašoma tekste. Reziumuodamas tekstą tikrintojas pateikia teksto santrauką ir paaiškina pagrindinę teksto mintį, pateikia savo įžvalgų.

Labai svarbu pabrėžti, kad išbandant tekstą, tikrinama paties teksto lengvai suprantama kalba kokybė, o ne tikrintojo gebėjimai. Apie tai turi būti aiškiai informuotas ir pats tikrintojas. Tikrintojas neturi jaustis taip, lyg testuojamas būtų jis.

Galima ir paprašyti tikrintojo perskaityti tekstą ar tam tikrą jo atkarpą garsiai. Išgirdus, kaip tekstas skamba jį būsimų skaitytojų grupės atstovui, gali paaiškėti, kad tam tikros eilutės yra per ilgos, ar kad tekste pasitaiko nereikalingų žodžių⁵. Todėl teksto skaitymas garsiai gali būti itin naudingas.

Kartais padėjėjai tikrintojui pateikia kelis vieno teksto variantus ir prašo išsirinkti, kuris variantas jiems yra aiškesnis. Tačiau tai reikėtų daryti prieš tai aptariant kiekvieną teksto variantą atskirai. Norėdami išbandyti daugiau nei vieną teksto variantą, pirmiausia

---

⁵ Knapp, T. (2021). Communicating with validators and end-users. UNIT 4. THE PROFESSION ELEMENT 2. INTERPERSONAL SKILLS. Video Lecture Transcript, EASIT

turėtumėte patikrinti vieną iš teksto variantų, tada – kitą ir tik tada paprašyti išsirinkti variantą, kuris, jei reikia, jį pakoregavus, bus viešinamas.

Paveikslėlių išbandymas

Paveikslėliai yra išbandomi panašiai kaip ir tekstai – pirmiausia tikrintojas apžiūri paveikslėlį, o tada padėjėjas jam užduoda klausimų. Panagrinėkime pavyzdį.

Paveikslėlis: <https://www.freepik.com/>

Paveikslėlyje parodyta gydytoja, išrašanti vaistų receptą pacientei. Tikrinant paveikslėlio aiškumą, tinkami būtų tokie klausimai:

- ✓ Kiek žmonių yra paveikslėlyje? / Kas yra paveikslėlyje?
- ✓ Kas vyksta paveikslėlyje? / Ką žmonės paveikslėlyje veikia?

Iš atsakymų į šiuos klausimus galima spręsti, ar tikrintojas supranta, kas vaizduojama paveikslėlyje. Nenaudingi klausimai būtų tokie:

- × Ar gydytoja išrašo vaistų receptą? / Kas su kuo kalba?
- × Ar suprantate, kas pavaizduota paveikslėlyje? / Ar paveikslėlis aiškus?

Kaip ir išbandant tekstą, taip ir tikrinant paveikslėlio aiškumą geriausia rinktis klausimus, į kuriuos nepakanka atsakyti *taip* arba *ne*.

Išbandžius tekstą su būsimų skaitytojų grupe ir jį pakoregavus pagal gautas pastabas, galima žengti likusius žingsnius – duoti tekstą peržiūrėti kalbos specialistui ir sumaketuoti. Tokį, jau paruoštą tekstą dar kartą turėtų peržiūrėti būsimų skaitytojų grupės atstovas.

Geroji praktika būtų publikuojant tekstą nurodyti ne tik tai, kas jį parengė, bet ir žmones, kurie jį išbandė. Tačiau šia rekomendacija nereikėtų vadovautis akiai – nebūtinai tikrintojai nori viešai skelbtis ar skelbti apie savo negalią. Todėl reikėtų kaskart atsiklausti tikrintojų, ar jie norėtų, kad publikuotumėte jų vardus. Jei ne, galite nurodyti, su kokio centro ar organizacijos nariais tekstas išbandytas arba tiesiog pridėti bendro pobūdžio sakinį, kad tekstas yra išbandytas.

Kur rasti žmonių, kurie patikrintų tekstus?

Jeigu nedirbate su konkrečių lengvai suprantama kalba skaitančių grupių žmonėmis tiesiogiai, gali būti ne taip paprasta rasti žmonių, kurie norėtų išbandyti jūsų rengiamą tekstą. Jų ieškoti galite per įvairias organizacijas. Jei rašote tekstus intelekto negalią turintiems žmonėms, galite kreiptis į tokiems žmonėms skirtus dienos centrus ar žmones su negalia vienijančias asociacijas. Jei rašote senyvo amžiaus žmonėms su įvairiais senatviniais sutrikimais, galite bandyti kreiptis pagalbos į senelių namus.